

УДК 658

Новик І.В.
старший викладач кафедри
фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування
Української академії друкарства

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ

У статті визначено сутність економічної безпеки підприємства, а також системи економічної безпеки. Наведено складові системи економічної безпеки підприємства. Проаналізовано принципи, на яких повинна ґрунтуватися система економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності. Розроблено модель комплексної системи економічної безпеки підприємства та напрями зміцнення економічної безпеки підприємства за кожною функціональною складовою.

Ключові слова: економічна безпека, система економічної безпеки, стратегія, загрози, превентивні заходи, реактивні заходи.

АННОТАЦИЯ

В статье определена сущность экономической безопасности предприятия, а также системы экономической безопасности. Приведены составные системы экономической безопасности предприятия. Проанализированы принципы, на которых должна основываться система экономической безопасности субъекта предпринимательской деятельности. Разработаны модель комплексной системы экономической безопасности предприятия и направления укрепления экономической безопасности предприятия по каждой функциональной составляющей.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система экономической безопасности, стратегия, угрозы, превентивные мероприятия, реактивные мероприятия.

ANNOTATION

Essence of economic security of enterprise, and also systems of economic security, is certain in the article. The component systems over of economic security of enterprise are brought. Principles that there must be based on the system of economic security of performer of entrepreneurial activities are analyzed. The model of the complex system of economic security of enterprise and directions of strengthening of economic security of enterprise are worked out on every functional constituent.

Key words: economic security, system of economic security, strategy, threats, preventive measures, reactive measures.

Постановка проблеми. Сучасні підприємства виступають первинною ланкою народного господарства та здійснюють свою діяльність в умовах жорсткої конкуренції та нестабільного зовнішнього середовища. Наслідки впливу на підприємства внутрішніх і зовнішніх загроз різноманітні: не досягаються поставлені цілі, порушується стратегічна стійкість підприємства, стає можливою дезорганізація економічної безпеки підприємств. Ця обставина вимагає від керівництва підприємства побудови комплексної системи економічної безпеки, спрямованої на своєчасне виявлення й оперативне усунення загроз стабільному функціонуванню підприємства. З огляду на це прогнозування кризових явищ і визначення шляхів виходу із загрозливої ситуації, а також способів підвищення рівня економічної безпеки підприємств стають досить важливими завданнями у сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Потреба в безпеці є базовою як для окремої особистості, так і для підприємства. Питання системи економічної безпеки підприємства є відносно новими для вітчизняної науки. При цьому їм присвячена достатня кількість наукових праць таких учених, як Л.П. Гончаренко, А.І. Ільїн, А.І. Мілюков, Є.В. Назарова, Д.М. Пармаклі, Л.П. Тодорич, Т.Д. Дудогло, І. Стратан, О.М. Мельников, А.М. Штангрет, О.В. Головченко, М.І. Камлик. У роботах цих вчених сформульовано термінологічний апарат у сфері економічної безпеки, певні складові системи економічної безпеки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас залишаються не до кінця вивченими питання, пов'язані з розробленням комплексної системи економічної безпеки підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в розробці комплексної системи економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємство, що існує в умовах жорсткої конкуренції на ринку, а з урахуванням українських реалій також за високого рівня виразності політичних, інвестиційних, валютних, технологічних та інших ризиків, змушене піклуватися про створення надійної системи економічної безпеки.

У рамках сучасних наукових концепцій під економічною безпекою підприємства розуміють такий стан господарюючого суб'єкта, що характеризується організованою сукупністю концептуальних і прагматичних факторів, що забезпечують цій системі:

- 1) захист від небажаних впливів;
- 2) динамічний розвиток;
- 3) ефективність життєво важливих процесів;
- 4) незалежність;
- 5) можливість досягнення цілей [2].

І. Стратан виділяє сім основних функціональних складових, що є сукупністю основних напрямів безпеки, а саме фінансову, техніко-технологічну, політико-правову, інтелектуальну й кадрову, інформаційну, екологічну, силову [7]. Т.А. Волкова пропонує додати до вищеперерахованих складових виробничо-збутову й інноваційну [6, с. 461].

Систему економічної безпеки підприємства можна розглядати як сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, спрямованих на ефективне використання наявних

ресурсів та ринкових можливостей, забезпечення стійкості та реалізації інтересів, захисту від усіх можливих загроз та ризиків [9, с. 39]. В ідеалі економічна безпека повинна формуватися на стадії створення підприємства. Вона є не доповненням, а частиною підприємства, яка відіграє важливу роль у забезпеченні його фінансово-господарської діяльності.

Метою системи економічної безпеки є забезпечення стійкого функціонування й розвитку підприємства на основі розробленого та вжитого комплексу заходів.

Об'єктом системи економічної безпеки виступає все те, на що спрямована діяльність із гарантування безпеки. До конкретних об'єктів захисту відносять такі ресурси, як фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові [9, с. 42].

Система економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності повинна ґрунтуватися на принципах:

1) законності, що має на увазі розробку системи безпеки відповідно до державного законодавства;

2) системності та комплексності, що припускає використання системного аналізу та всебічного врахування факторів під час прийняття рішень; всі елементи керованої системи розглядають у сукупності, цілісності та єдності;

3) безперервності, тобто забезпечення економічної безпеки на постійній основі;

4) пріоритетності заходів попередження (своєчасності); розробка превентивних заходів, які дадуть змогу уникнути або мінімізувати негативні наслідки потенційних загроз;

5) економічної доцільності, що припускає зіставлення витрат на забезпечення безпеки з можливим збитком;

6) взаємодії та координації всіх підрозділів підприємства [7, с. 18].

Система економічної безпеки включає заходи превентивного та реактивного характеру, представлені на рис. 1.

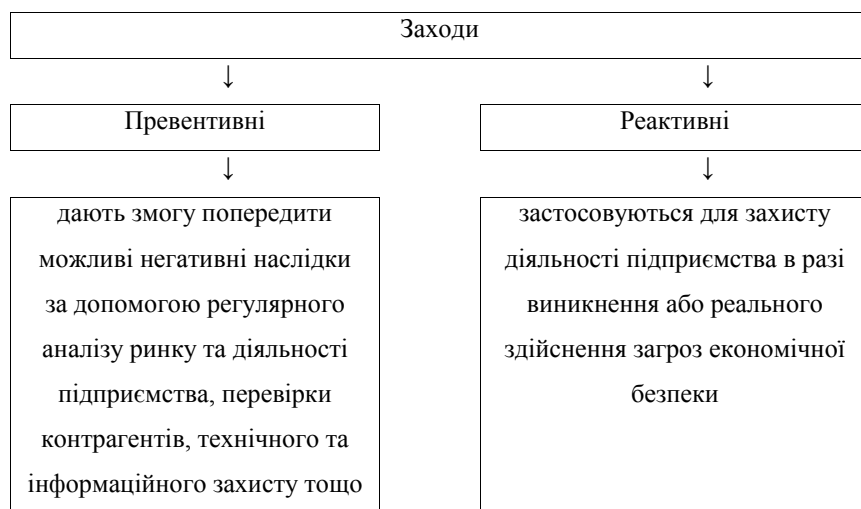

Рис. 1. Заходи превентивного та реактивного характеру

Джерело: розроблено на основі джерела [6, с. 160–162]

Проведені дослідження дають змогу систематизувати накопичену інформацію та представити модель комплексної системи економічної безпеки підприємства на рис. 2.

Ця модель визначає алгоритм дій із забезпечення економічної безпеки підприємства. Перш за все вона припускає визначення SMART-цілей підприємства. Приймаючи господарські рішення, менеджер повинен розуміти, до яких індикаторів діяльності підприємства він прагне та який ефект матимуть ці рішення щодо можливості досягнення цілей бізнесу. Підприємства піддаються як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам. У системі економічної безпеки підприємства особливе значення має вжиття заходів превентивного характеру. Набагато легше попередити загрози, ніж усувати їх наслідки. Особливе значення повинна мати постійна діагностика фінансового стану підприємства, що дасть змогу у процесі моніторингу визначати, чи рухається воно в потрібному напрямку, вжиття яких заходів необхідне для досягнення поставлених цілей. Визначення заходів включає три важливі напрями:

1) вибір стратегії підприємства;

2) визначення напрямів зміцнення економічної безпеки підприємства;

3) підтримка з боку держави, що включає заходи, вжиття яких відбувається на державному рівні, на який окремий господарюючий суб'єкт не здійснює впливу [3, с. 108].

Як було відзначено, одними з важливих етапів формування системи економічної безпеки підприємства є стратегічне планування та прогнозування його економічної безпеки. Стратегія – це довгостроковий підхід до досягнення мети. На основі стратегії формування системи економічної безпеки підприємства здійснюється поточне планування, що означає використання конкретних процедур і виконання конкретних дій у заданих цілях [8, с. 73].

Рівень економічної безпеки підприємства може забезпечуватися різними стратегіями. Так, в умовах критичної безпеки, розладу економічної діяльності підприємства повинна застосовуватися стратегія виживання, що вимагає прийняття швидких, скоординованих дій, обачних і своєчасних рішень з поліпшення становища, виведення підприємства з кризи. Стратегія регулювання застосовується в умовах низької безпеки; вона спрямована на стабілізацію, формування механізму регулювання діяльності підприємства з метою підвищення його основних показників. Стратегія захисту націлена на своєчасне реагування та забезпечення стану захищеності від

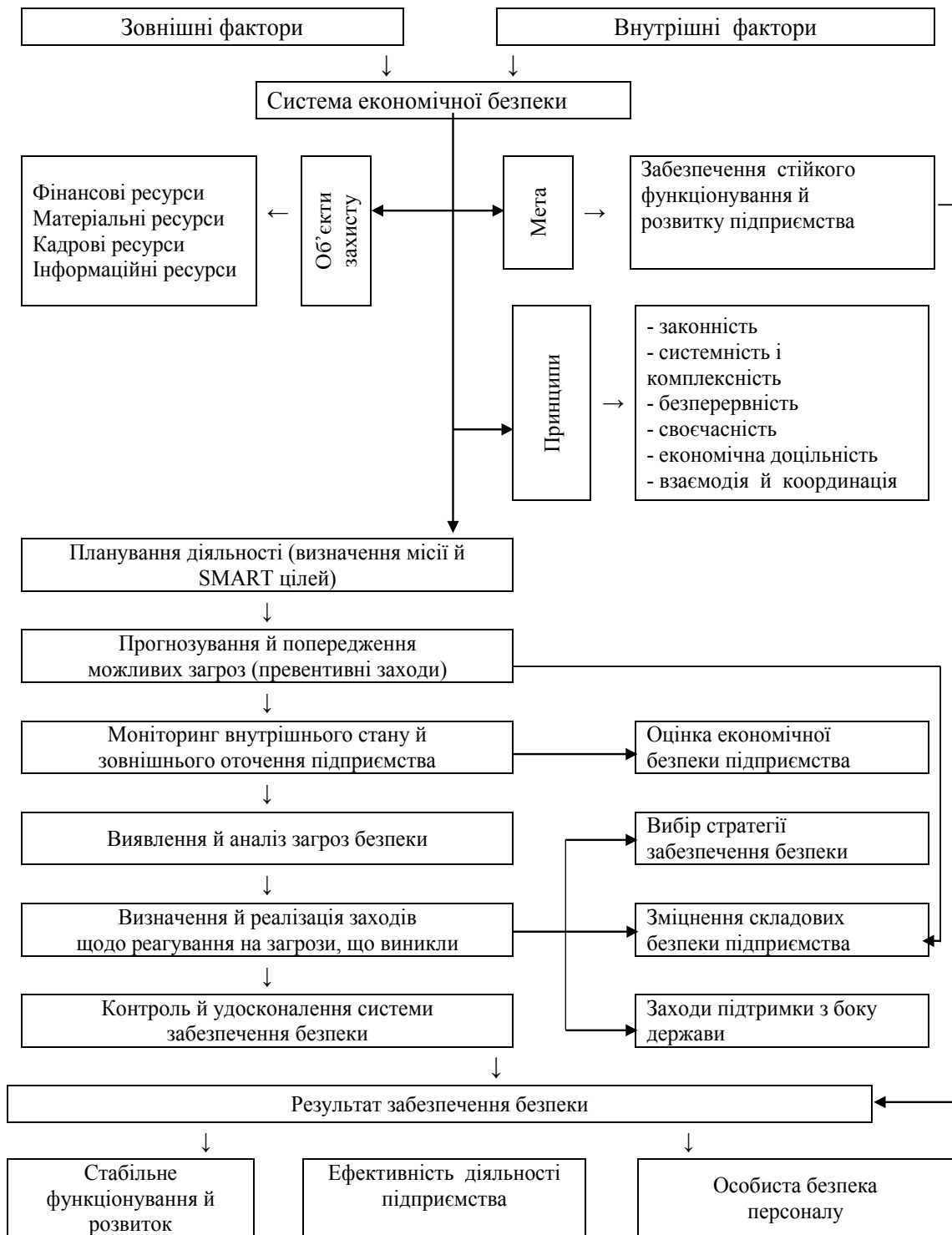

Рис. 2. Система економічної безпеки підприємства

Джерело: запропоновано автором на основі джерела [1, с. 266–268]

впливу зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності підприємства, нарощування економічного потенціалу підприємства, підвищення його стійкості. В умовах абсолютної та високої економічної безпеки застосовується стратегія стабілізації, що спрямована на підтримку наявного стану підприємства та забезпечення подальшого поліпшення показників діяльності підприємства, а також його розвиток [5, с. 101].

Залежно від наявного стану фінансово-господарської діяльності підприємства та від зовнішніх і внутрішніх факторів ми пропонуємо певні конкретні напрями зміцнення економічної безпеки підприємства за кожною функціональною складовою, представлені в табл. 1. Ці заходи можуть бути як превентивного, так і реактивного характеру залежно від конкретної ситуації.

Таблиця 1

Напрями зміцнення економічної безпеки підприємства

Складові економічної безпеки	Напрями зміцнення складових безпеки
Фінансова безпека	<p>Операційна діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення ліквідності та платоспроможності; - регулювання грошових потоків; - регулювання дебіторської та кредиторської заборгованості; - орієнтування на більше число клієнтів для зменшення ризику несплати; - введення додаткових пільг за достроковою оплати (зокрема, цінкових); - моніторинг фінансового стану постачальників і клієнтів тощо. <p>Діяльність щодо формування власного й позикового капіталу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оптимізація обсягів власного й позикового капіталу; - регулювання структури позикового капіталу; - формування резервного фонду (самострахування); - формування нерозподіленого прибутку тощо. <p>Діяльність щодо формування активів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективне управління фінансовими потоками; - контроль за використанням засобів; - оптимізація оборотного капіталу; - моніторинг відповідності активів і пасивів термінам і сумі; - моніторинг прибутковості активів; - управління валютними ризиками, пов'язаними з наявністю активів у різних валютах; - страхування майна й ризиків тощо. <p>Інвестиційна діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - планування довгострокових інвестицій; - визначення прибутковості інвестиційних проектів; - управління інвестиційними ризиками; - оптимізація періодів окупності реалізованих інвестиційних проектів тощо.
Технологічна безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення конкурентоспроможності застосовуваних на підприємстві технологій; - моніторинг розвитку ринку високих технологій і дій конкурентів; - продаж або утилізація морально та фізично застарілого обладнання.
Правова безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Постійний аналіз усіх змін у законодавчій базі; - посилення правового аналізу договірних відносин підприємства; виконання договірних зобов'язань; - організація системи протидії можливим рейдерським захопленням; - моніторинг економічного та політичного стану на державному рівні й на рівні регіону; - розробка шляхів вирішення окремих ситуацій на основі конкретного прецеденту; - консультації зовнішніх фахівців тощо.
Інтелектуальна й кадрова безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Організація системи управління кадровими ресурсами; - планування ресурсів персоналу; - якісні перевірки кандидатів під час прийому на роботу; - організація системи навчання; - підвищення ефективності системи мотивації; - збереження й розвиток інтелектуального потенціалу підприємства; - заохочення винахідницької та раціоналізаторської активності співробітників; - контроль лояльності й виключення вербування персоналу; - створення «чорних ящиків», через які інформація про зловживання службовими повноваженнями може доходити безпосередньо керівнику та власникам бізнесу тощо.
Інформаційна безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка системи доступу до інформації; - аналіз інформації про партнерів і контрагентів; - упорядкування схеми й строків проходження документів через підрозділи підприємства; - захист від шпигунства, захист комерційної таємниці; - визначення й закріплення дисциплінарної та іншої відповідальності кожного співробітника за дотримання умов конфіденційності; - захист оргтехніки (антивіруси, паролі, рівні доступу до секретної інформації); - участь у соціальних і благодійних програмах розвитку регіону; - розвиток бренд-менеджменту тощо.
Екологічна безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Оптимізація витрат для дотримання норм допустимих вмістів шкідливих речовин, що попадають у навколишнє середовище; - дотримання екологічних параметрів продукції, що виробляється; - меліорація ґрунтів; - мінімізація втрат від адміністративних санкцій за порушення норм екологічного законодавства тощо.
Силова безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення фізичної та моральної охорони співробітників; - скорочення розкрадань і/або втрат із причин невиробничого характеру; - забезпечення збереження майна; - забезпечення фізичного захисту (технічне оснащення контрольно-пропускної системи, постів охорони, сигналізація).
Виробничо-збутова безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Максимізація виторгу за рахунок розширення асортименту продукції, збільшення частки присутності на традиційних ринках та освоєння нових ринків; - підвищення якості продукції; - оптимізація постійних і змінних витрат; - регулювання товарно-матеріальних запасів; - забезпечення оптимального значення операційного левериджу.
Інноваційна безпека	<ul style="list-style-type: none"> - відновлення та модернізація технічного оснащення підприємства; - впровадження нових інноваційних технологій виробництва; - бюджетування НДДКР тощо.

Джерело: запропоновано автором

Результатом забезпечення економічної безпеки підприємства повинні виступати стабільність його функціонування (динамічний характер), ефективність фінансово-економічної діяльності (прибутковість), особиста безпека персоналу [4, с. 171].

Висновки. Механізм підвищення економічної безпеки підприємства полягає в досягненні ефективних параметрів його функціонування, збереженні виробничого та кадрового потенціалу, створенні конкурентоспроможного підприємства, формуванні умов для стійкого розвитку. Необхідно забезпечувати виконання зазначеного алгоритму дій і вживати превентивних заходів для досягнення економічної безпеки. Під час побудови системи економічної безпеки необхідно враховувати всі можливі фактори, тому що для кожного окремого підприємства ця система буде індивідуальною. З метою протидії загрозам економічної безпеки підприємства й забезпечення стабільного функціонування підприємства необхідно не тільки створити систему захисту, але й забезпечити її раціональне функціонування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Варналій З.С. Економічна безпека: навчальний посібник. Київ, 2009. 647 с.
2. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення. Львів, 2008. 384 с.
3. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції. Львів, 2006. 159 с.
4. Ильин А.И. Экономика предприятия: краткий курс. Минск, 2012. 236 с.
5. Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения. Киев, 2009. 202 с.

6. Николаюк С.І., Никифорчук С.І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: курс лекцій. Київ, 2009. 320 с.
7. Стратан І. Безопасность бизнеса: монография. Кишинев, 2011. 336 с.
8. Шваб Л.І. Економіка підприємства: підручник. Київ, 2011. 416 с.
9. Штангрет А.М., Лозовицький Д.С., Котляревський Я.В., Караїм М.М. Основи економічної безпеки підприємств: навч. посіб. Львів, 2013. 284 с.

REFERENCES:

1. Varnalii Z.S. (2009). Ekonomichna bezpeka [Economic security], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Vasylytsiv T.H. (2008). Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia [Economic security of enterprise of Ukraine: strategy and mechanisms of strengthening], Aral, Lviv, Ukraine.
3. Datskiv R.M. (2006). Ekonomichna bezpeka derzhavy v umovakh hlobalnoi konkurentsii [Economic security of the state is in the conditions of global competition], Tsentri Yevropy, Lviv, Ukraine.
4. Il'in A.I. (2012). Jekonomika predpriatija: kratkij kurs [An economy of enterprise: is a short course], Novoe znanye, Minsk, Belarusyia.
5. Kozachenko A.V., Ponomarev V.P., Ljashenko A.N. (2009). Jekonomicheskaja bezopasnost' predpriatija: sushhnost' i mehanizm obespechenija [Economic security of enterprise: essence and mechanism of providing], Lybra, Kyiv, Ukraine.
6. Nikolaiuk S.I., Nykyforchuk S.I. (2009). Bezpeka sub'iektiv pidpriemnytskoi diialnosti : kurs lektzii [Safety of performers of entrepreneurial activities: is a course of lectures], KNT, Kyiv, Ukraine.
7. Stratan I. (2011). Bezopasnost' biznesa: monografija [Business safety: monograph], Kishinev, Moldova.
8. Shvab L.I. (2011). Ekonomika pidpriemstva: pidruchnyk [Economy of enterprise: textbook], Karavela, Kyiv, Ukraine.
9. Shtanhret A.M., Lozovytskyi D.S., Kotliarevskyi Ya.V., Karaim M.M. (2013). Osnovy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: navch. posib. [Bases of economic security of enterprises], Ukr. akad. Drukarstva, Lviv, Ukraine.

Novyk I.V.
*Senior Instructor at Department of Financial
and Economic Security, Accounting and Taxation,
Ukrainian Academy of Printing*

MANAGEMENT OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Modern enterprises come forward as a primary link of the national economy and carry out the activity in the conditions of hard competition and unstable environment. Consequences of the influence of internal and external threats on enterprises are various: the put aims are not arrived at, strategic firmness of enterprise is violated, disorganization of economic security of enterprises becomes possible. This circumstance requires from guidance the enterprises of construction of the complex system of the economic security sent to the timely exposure and operative removal of threats to the stable operation of the enterprise.

Within the framework of modern scientific conceptions under the economic security of enterprise understand such state of managing subject that is characterized by the organized totality of conceptual and pragmatic factors.

The system of economic security of enterprise can be examined as the totality of measures organizationally – the legal character of the present resources and market possibilities, providing of firmness and realization of interests, protecting, sent to the effective use from all possible threats and risks.

The aim of the system of economic security is providing of the proof functioning and development of enterprise on the basis of the worked out and realized complex of measures.

As an object of the system of economic security all comes forward that on what the directed activity from guaranteeing safety. To the concrete objects of defence take resources: financial, material, informative, human.

The system of economic security of performer of entrepreneurial activities must be based on such principles: legality, system and complexity, continuity, the priority of warning (timeliness) measures, development of preventive measures, financial viability, cooperation and coordination of all subdivisions of the enterprise.

The presented model of the complex system of economic security of enterprise determines the algorithm of operating under providing economic security for the enterprise.

Depending on the present state of financial and economic activity of enterprise, external and internal factors, it is offered to determine concrete directions of strengthening of the economic security of enterprise on every functional constituent. These measures can carry both preventive and reactive character depending on a concrete situation.

Stability of his functioning, efficiency of financial and economic activity, personal safety of personnel must come forward as a result of providing economic security of the enterprise.

With the aim of counteraction to the threats of economic security of the enterprise and providing the stable operation of the enterprise, it is necessary not only to create the system of defence but also provide it rational operation.